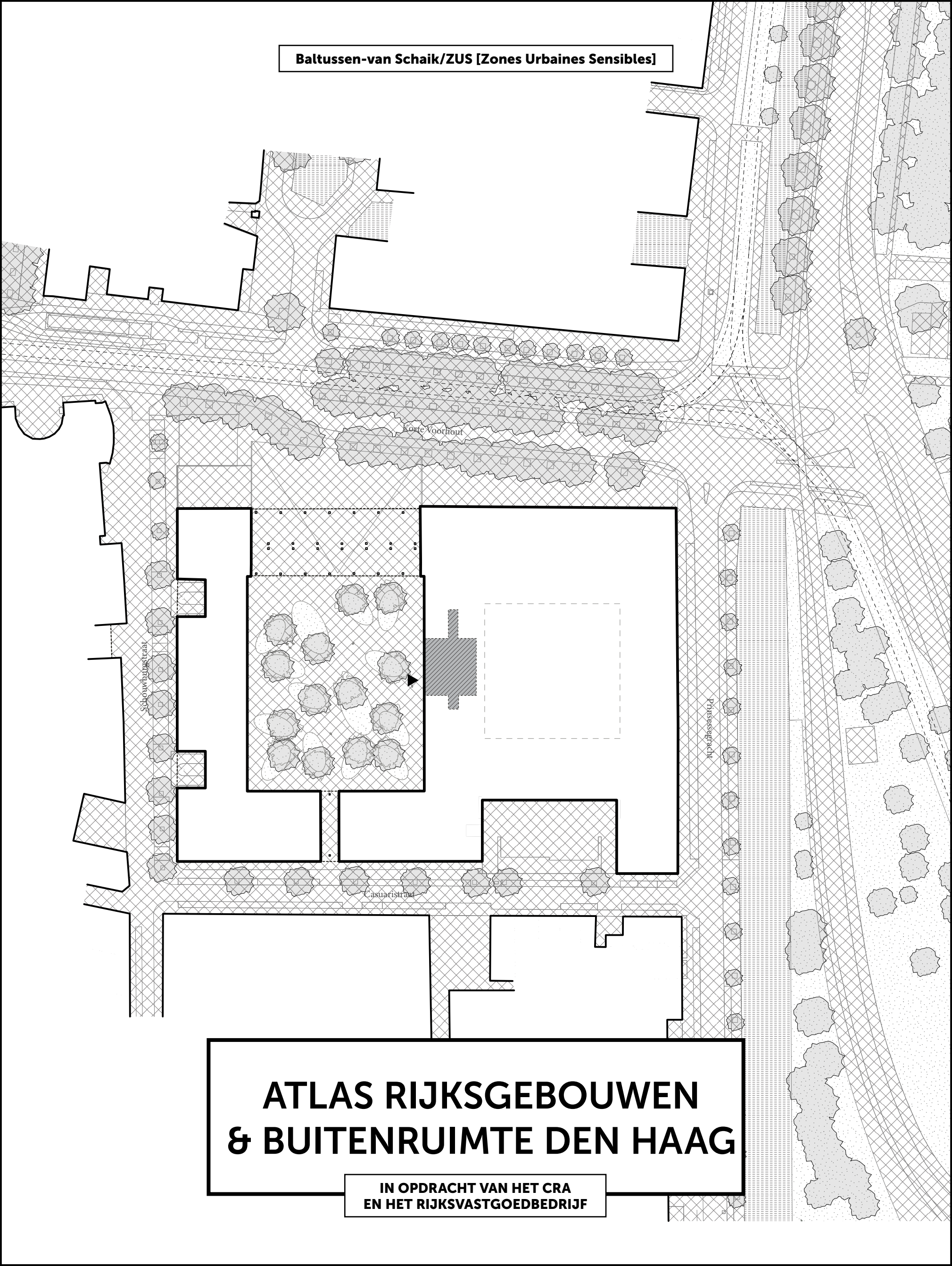

Baltussen-van Schaik/ZUS [Zones Urbaines Sensibles]

ATLAS RIJKSGEBOUWEN & BUITENRUIMTE DEN HAAG

IN OPDRACHT VAN HET CRA
EN HET RIJKSVASTGOEDBEDRIJF

VOORWOORD

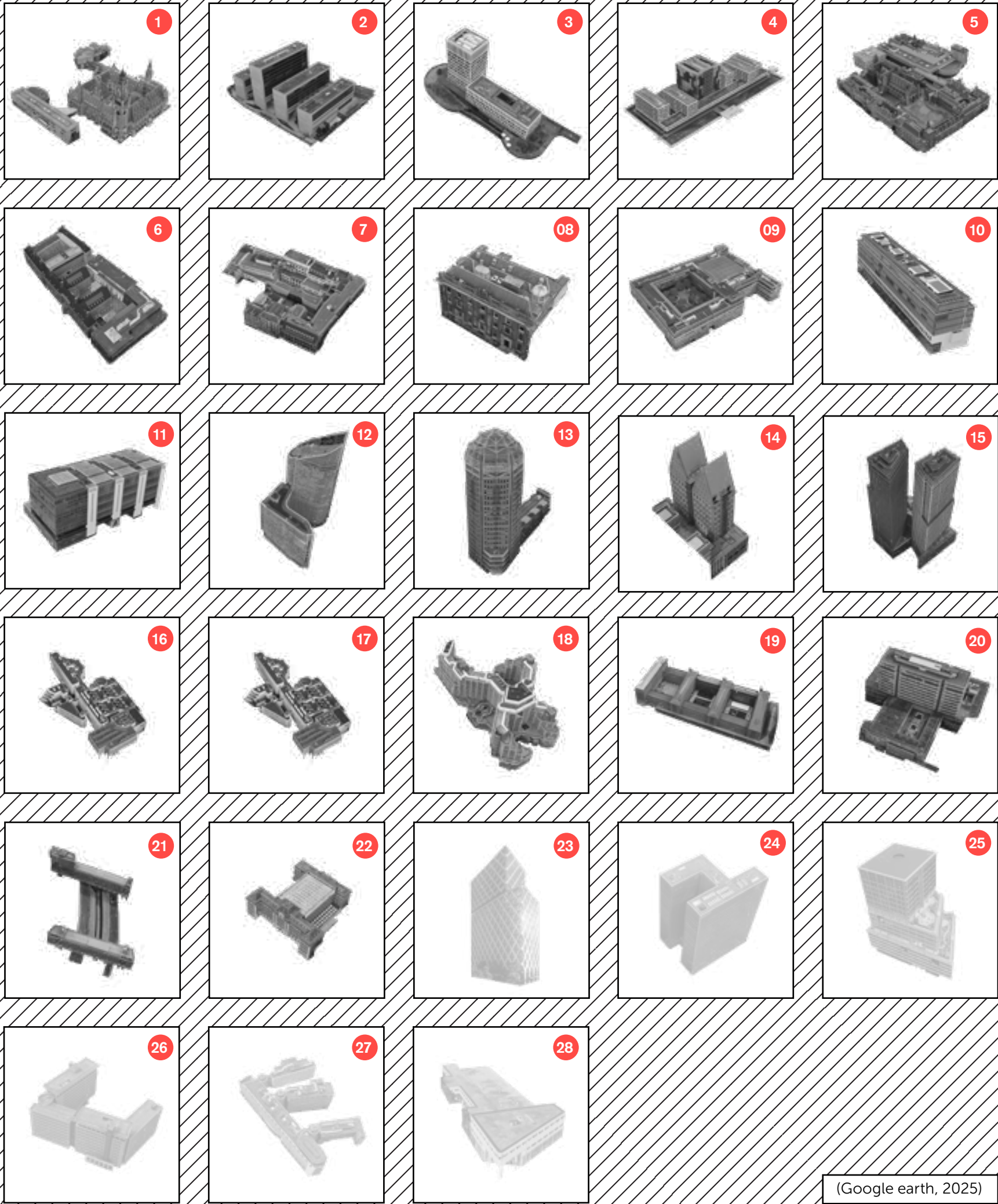
De Atlas Rijksgebouwen en Buitenruimten maakt onderdeel uit van het initiatief Stadsatelier Den Haag, een samenwerking van gemeente Den Haag, het Rijksvastgoedbedrijf en het Atelier Rijksbouwmeester.

De aanwezigheid van de Rijksoverheid en internationale organisaties met honderden gebouwen in de stad Den Haag levert een forse druk op de publieke ruimte. Deze historisch gegroeide situatie is enerzijds vanzelfsprekend en anderzijds roept het vragen op over de ruimtelijke manifestatie van deze organisaties in de stad en de bijdrage die ze leveren aan de kwaliteit van de leefomgeving.

Om vooruit te kunnen kijken en richting te geven aan de ruimtelijke toekomst van Den Haag moeten we de bestaande voorraad aan gebouwen, buitenruimten en publieke ruimte goed begrijpen. Deze atlas biedt hiervoor een uitstekende basis. Het in kaart brengen van Rijksbezit op de schalen van de stad, van wijken, bouwblokken en straten geeft beter zicht in hoe de historische relatie met de omgeving zich ruimtelijk heeft geconsolideerd.

Ik hoop dat de tekeningen en inzichten zorgvuldig worden bestudeerd, dat deze bijdragen aan een duurzame ontwikkeling van de stad Den Haag en dat aanpassingen in de toekomst vanzelfsprekend een plek krijgen in nieuwe versies van deze atlas.

Rijksbouwmeester Francesco Veenstra

(Google earth, 2025)

Inhoud

INLEIDING	6	10. Hoge Raad - ensemble	56
METHODE	8	Hoge Raad - entreegebied	58
CONCLUSIES EN INZICHTEN - PRELUDE	10	11. Rijnstraat 8 - ensemble	60
		Rijnstraat 8 - entreegebied	62
LIGGING IN DE STAD	12	12. Hoftoren - ensemble	64
		Hoftoren - entreegebied	66
ANALYSEKAARTEN ENSEMBLE	14	13. Zurichtoren - ensemble	68
ANALYSEKAARTEN ENTREEGEBIED	16	Zurichtoren - entreegebied	70
		14. De Resident - ensemble	72
		De Resident - entreegebied	74
		15. Turfmarkt 147 - ensemble	76
		Turfmarkt 147 - entreegebied	78
		3. CS OOST	
		Positie in het weefsel	84
		16. Nationaal Archief - ensemble	86
		Nationaal Archief -entreegebied	88
		17. Koninklijke Bibliotheek - ensemble	90
		18. B67 - ensemble	92
		B67- entreegebied	94
		19. B73 - ensemble	96
		B73 - entreegebied	98
		20. Paleis van Justitie	100
		21. Bruggebouwen - ensemble	102
		22. B30 - ensemble	104
		B30 - entreegebied	106
		INZICHTEN	108
		CONCLUSIE	110
		COLOFON	112

LEESWIJZER

De rijksgebouwen die in deze atlas worden behandeld, zijn geclusterd in zones binnen Den Haag en onderverdeeld in hoofdstuk 1 tot en met 3.

Per cluster is een analyse gemaakt van de onderlinge verhoudingen tussen de overheidsgebouwen*. Deze analyses zijn samengebracht onder de titel 'Positie in het weefsel' en geven inzicht in de ruimtelijke, functionele en stedenbouwkundige samenhang binnen elk gebied.

Vervolgens zijn de afzonderlijke rijksgebouwen onderzocht op verschillende schaalniveaus, onder de titels 'Ensemble' en 'Entreegebied'. Deze analyses verdiepen het inzicht in de relatie tussen gebouw, directe

omgeving en publieke ruimte. De gewenste analyse-tekening kan eenvoudig worden geraadpleegd door in de inhoudsopgave op de betreffende titel te klikken.

**Disclaimer:
Bij het opstellen van deze atlas is gebruikgemaakt van aangeleverde onderleggers, schematische broninformatie en eigen onderzoek door middel van locatiebezoeken. De gegevens zijn waar mogelijk geactualiseerd tot de situatie van september 2025.*

Desondanks kunnen in de atlas onnauwkeurigheden voorkomen als gevolg van verouderde of inmiddels gewijzigde informatie ten opzichte van de actuele situatie.

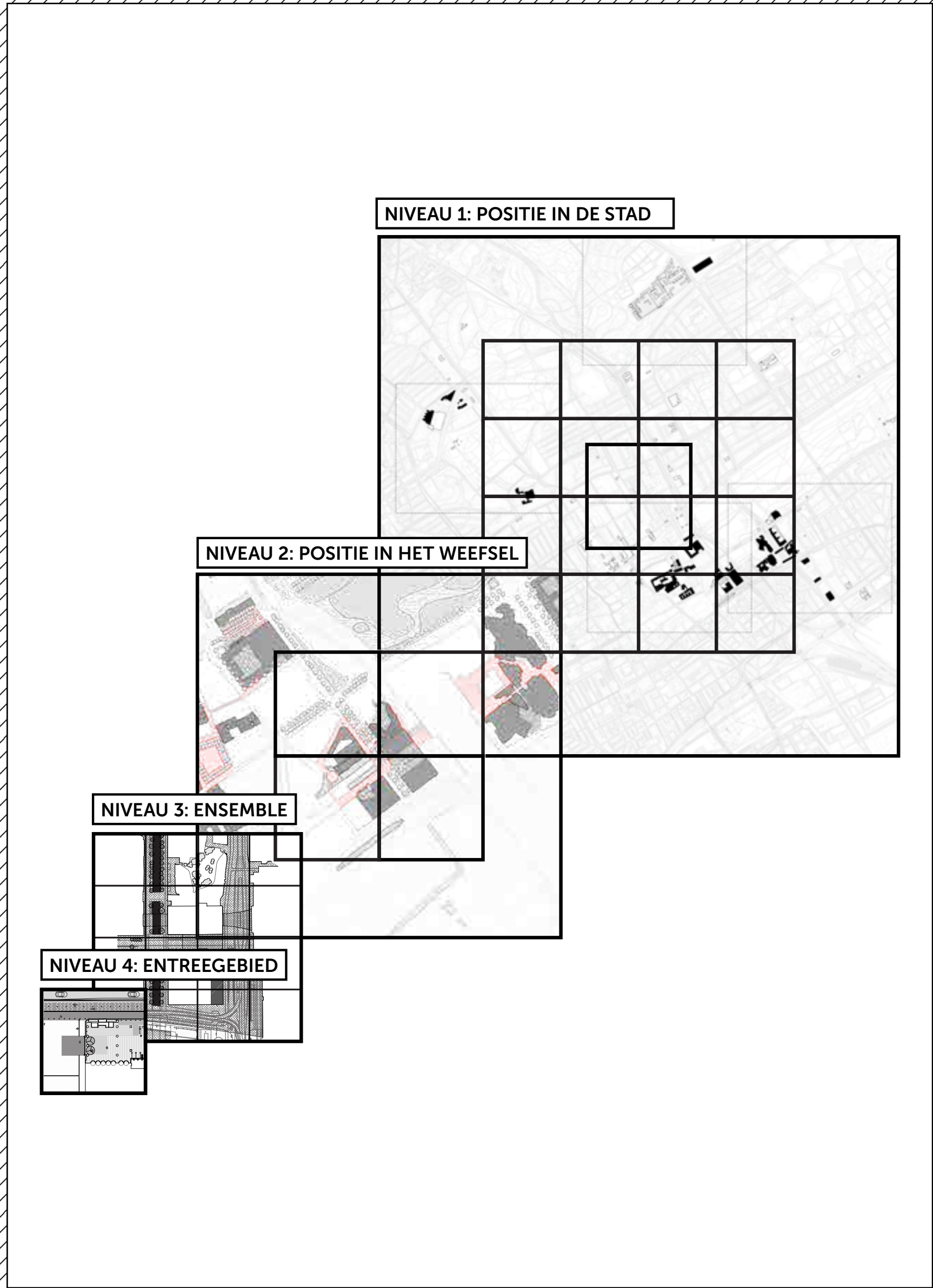
ATLAS RIJKSGEBOUWEN DEN HAAG

De Atlas Rijksgebouwen en Buitenruimten is ontwikkeld op uitnodiging van het Stadsatelier Den Haag, een samenwerking tussen het Rijksvastgoedbedrijf, gemeente Den Haag en het Atelier Rijksbouwmeester. Om te begrijpen in welke vorm gebouwen en buitenruimten van de rijksoverheid en internationale organisaties zich in het stedelijk weefsel van Den Haag manifesteren, hebben ZUS (Zones Urbaines Sensibles) en Baltussen - Van Schaik een typologische atlas van rijksgebouwen met hun aangrenzende buitenruimten ontwikkeld. Op systematische wijze is het ruimtelijk adres van het Rijk in de zo kenmerkende publieke ruimte van straten, lanen, parken en tuinen van Den Haag in kaart gebracht.

De atlas maakt inzichtelijk hoe rijksvastgoed invloed heeft op het ruimtelijke karakter van gebieden in Den Haag en hoe sterk het publieke karakter, de ruimtelijke kwaliteit en de maat en schaal per gebied kan verschillen. Bij het Binnenhof en omgeving is het rijksvastgoed zelf één van de meest publieke plekken in de stad. De Internationale Zone wordt gekenmerkt door distantie: soms gastvrij, dan weer landschappelijk

of ronduit bot. In CS-West ondersteunen de forse torens van het Rijk het ruimtelijke idioom van straten en grachten met wisselend succes. En waar CS-Oost niet al uit elkaar valt door infrastructurele ‘injectieaalden’, helpt rijksvastgoed de voetganger soms te verdwalen in ambigue openbare ruimtes en een gebrek aan duidelijke adressen. In het Beatrixkwartier en in de Binckhorst rijst tot slot de vraag hoe hier op menselijke schaal aansluiting kan worden gevonden met de rest van de stad.

Dit onderzoek laat zien dat rijksgebouwen in de loop der tijd steeds groter zijn geworden, terwijl de aansluitende buitenruimte juist compacter lijkt te worden. De verbinding tussen verschillende gebieden in de stad knelt, met name daar waar ruimte voor mensen wordt ingeruild voor ruimte voor auto’s. Het traditionele Haagse ruimtelijk idioom van straten, pleinen, lanen en grachten volstaat niet overal; op sommige plekken moet het ruimtelijk idioom opnieuw worden uitgevonden. Door de beperkte beschikbare ruimte is een sterkere verweving van rijksvastgoed en publieke ruimte voorwaardelijk voor het slagen van de stad van de toekomst.

Methode

In deze atlas worden de rijksgebouwen op vier verschillende schaalniveaus in kaart gebracht:

NIVEAU 1:	POSITIE IN DE STAD
NIVEAU 2:	POSITIE IN HET WEEFSEL
NIVEAU 3:	ENSEMBLE
NIVEAU 4:	ENTREEGEBIED

Deze schaalniveaus zijn gekozen om een volledig beeld te schetsen van de ligging, vormgeving en toegankelijkheid van de rijksgebouwen binnen het stedelijk weefsel van Den Haag.

Niveau 1: Positie in de stad

Dit niveau toont de ligging van de rijksgebouwen binnen de stad als geheel. Naast de individuele posities wordt zichtbaar waar clusters van rijksgebouwen ontstaan en hoe deze zich verhouden tot de stedelijke structuur.

Niveau 2: Positie in het weefsel

Op dit schaalniveau wordt de directe stedelijke context in meer detail weergegeven. Door de rijksgebouwen samen met aangrenzende openbare ruimtes en verbindende groen structuren te tonen, wordt inzicht verkregen in de onderlinge verhoudingen of juist de afwezigheid daarvan tussen de gebouwen.

Niveau 3: Ensemble

Door verder in te zoomen wordt het ensemble van het rijksgebouw en zijn directe omgeving zichtbaar. Elementen zoals omliggende bebouwing, bomen en (erf)afscheidingsen maken duidelijk hoe het gebouw zich ruimtelijk en morfologisch verhoudt tot zijn context.

Niveau 4: Entreegebied

Dit schaalniveau richt zich op de toegankelijkheid van het rijksgebouw. Waar het ensemble de relatie tussen gebouw en buitenruimte toont, laat het entreegebied zien hoe de overgang van publieke ruimte naar gebouw is vormgegeven en in hoeverre een bezoeker het gebouw daadwerkelijk kan betreden.

Conclusie en inzichten - prelude

De Atlas omvat een groot aantal rijksgebouwen in Den Haag. Wanneer deze als geheel worden beschouwd, valt in de eerste plaats de grote verscheidenheid op. Die diversiteit beperkt zich niet tot stijl of materialiteit, maar manifesteert zich op vrijwel alle variabelen: schaal, maatvoering, manier van binnenkomen, monumentaliteit, oriëntatie, ligging in het stadsweefsel, zichtbaarheid, toegankelijkheid, mate van controle en herkenbaarheid.

Opvallend is dat bepaalde bouwtypen zich clusteren naar tijd en gebied. Ten oosten van het station bevinden zich relatief veel structuralistische gebouwen, rond het Binnenhof overheerst pandsgewijze bebouwing en ten westen van het station domineren hogere torens. Tegelijkertijd zijn deze gebieden niet eenduidig te herleiden tot één stijl of typologie. De Korte Voorhout 7 bijvoorbeeld wijkt qua maat en schaal sterk af van de historische panden in zijn omgeving, terwijl Bezuidenhoutseweg 30 juist weinig structuralistische kenmerken vertoont binnen een gebied waar dat type overheerst.

Naast gebieds- en tijdgebonden verschillen zijn er ook kenmerken die deze categorieën overstijgen. Zo markeert een monumentale trap bij zowel historische als recente gebouwen de overgang van publieke ruimte naar entreehal. Ook het type met een voorhof of binnenhof – een klassieke ontsluitingsvorm – komt in uiteenlopende periodes voor. Niet alleen het Binnenhof zelf wordt via een centrale open ruimte ontsloten, maar ook Bezuidenhoutseweg 73 en Korte Voorhout 7 hanteren een vergelijkbaar principe. Andere entreetypologieën manifesteren zich als ‘tunnel’ (bijvoorbeeld bij de Koninklijke Bibliotheek en Rijnstraat 8) of als entree direct aan straat, steeg of plein.

Op stedelijk niveau is eveneens een duidelijke typologische variatie zichtbaar in de wijze waarop gebouwen in de stad zijn ingebed. Sommige rijksgebouwen zijn opgenomen in gesloten bouwblokken, andere staan solitair in de vrije ruimte. Tussen deze uitersten bestaan diverse tussenvormen, zoals vrijstaande gebouwen die toch een blok beëindigen of begrenzen. Deze inbedding beïnvloedt in hoge mate de ervaring van de publieke ruimte en de perceptie van toegankelijkheid.

Rondom CS Oost maken routes en plinten deel uit van een continu stedelijk systeem, waardoor aangrenzende rijksgebouwen als relatief toegankelijk worden ervaren. In de internationale zone daarentegen leidt de grootschalige, minder persoonlijke buitenruimte tot een meer gesloten houding richting het publiek. De functie van een gebouw blijkt vaak nauw samen te hangen met de inrichting en schaal van de aangrenzende openbare ruimte.

Op detailniveau leggen gebouwen op uiteenlopende manieren ‘beslag’ op de publieke ruimte. Dit kan via een vloerzone, een verhoogd bordes, een afwijkende materialisering of een afgebakend voorplein. Zo ontstaat een sequentie van ruimtelijke overgangen waarin de bezoeker geleidelijk het beveiligde interieur nadert. Soms ontbreekt zo’n overgang vrijwel geheel, zoals bij het Nationaal Archief, waar een glasvlak en een vloermat de enige markering vormen tussen straat en interieur.

De kwaliteit van de entreehal blijkt daarbij minstens zo bepalend als de vormgeving van de overgang. In het Nationaal Archief is de balie bewust op afstand geplaatst, waardoor bezoekers zich niet direct bij binnenkomst hoeven te verantwoorden. De ruimte ontvouwt zich informeel rondom een binnentuin, zonder nadrukkelijke hiërarchie of aangezette monumentaliteit. Juist deze informele sfeer draagt bij aan het gevoel van welkom.

Monumentaliteit blijkt daarmee geen eenduidige indicator voor gastvrijheid. De monumentale entree van Bezuidenhoutseweg 30 wordt gedomineerd door een hoge natuurstenen sokkel en intensief toezicht, wat een formele en gecontroleerde sfeer creëert. Daartegenover toont Bezuidenhoutseweg 73 dat vergelijkbare materialisering en monumentaliteit, in combinatie met ruimere maatvoering en een decentraal geplaatste balie, juist tot een informelere en uitnodigende ruimte kunnen leiden.

Ook materialisering en zichtbaarheid spelen een rol. De Zürichtoren gebruikt warme houttinten en tapijt, maar de relatief bescheiden en terugliggende entree aan de Zwarteweg maakt het gebouw minder

prominent herkenbaar. Dit fenomeen is breder zichtbaar: het ministerie van Defensie maakt een grootsgebaar naar de Kalvermarkt, maar de daadwerkelijke entree is klein en weinig nadrukkelijk. Ook het Nationaal Archief en de Koninklijke Bibliotheek positioneren hun entrees terughoudend in de stedelijke ruimte. Daartegenover plaatsen de Bezuidenhoutseweg 67, de Hoge Raad en Turfmarkt 147 hun entrees nadrukkelijker in het stedelijk veld door middel van luifels of grotere gebaren.

Toegankelijkheid wordt mede bepaald door het aantal entrees. Bezuidenhoutseweg 73 heeft een duidelijke entree, maar slechts aan één zijde, waardoor bezoekers langs lange, niet-toegankelijke gevels moeten bewegen. Gebouwen als de Hoftoren, Resident en Turfmarkt beschikken over meerdere entrees, wat de toegankelijkheid vergroot en de relatie met de stad versterkt.

Toegankelijkheid is echter niet uitsluitend een fysieke kwestie. Ook sociale en symbolische grenzen spelen een rol. Bewakers, poorten en zichtbaar toezicht beïnvloeden de benaderbaarheid van een gebouw sterk.

Ten slotte zijn er rijksgebouwen die, naast hun morfologische aanwezigheid, ook functioneel deel uitmaken van de stad door integratie van andere programma’s dan enkel overheid. Deze menging versterkt de vanzelfsprekendheid van hun positie in het stedelijk leven en contrasteert met gebouwen in de internationale zone die sterk op zichzelf staan.

Er kan dan ook geen eenduidig recept worden gegeven voor de vormgeving van rijksgebouwen. Toegankelijkheid en verwelcoming worden bepaald door een samenspel van schaal, typologie, materialisering, inbedding, programma en sociale condities. De Atlas biedt geen normatief oordeel, maar vormt een systematische en neutrale inventarisatie die inzicht geeft in deze factoren en hun onderlinge samenhang.

1. Ligging in de stad

Internationale zone

- 1- Vredespaleis - Carnegieplein 2
- 2- Europol - Eisenhowerlaan 73
- 3- Eurojust - Johan de Wittlaan
- 4- Internationaal Strafhof - Oude Waalsdorperweg 10

Binnenhof en omgeving

- 5- Binnenhof
- 6- Ministerie van Defensie - Plein 4
- 7- Staalcomplex - Diverse adressen
- 8- Logement van Amsterdam - Plein 23
- 9- Ministerie van Financiën - Korte Voorhout 7
- 10- Hoge Raad - Korte Voorhout 8

CS West

- 11- Rijnstraat 8
- 12- Hoftoren - Rijnstraat 50
- 13- Zurichtoren - Muzenstraat 31
- 14- Ministerie van VWS - Parnassusplein 5
- 15- Ministerie van BZK en V en J - Turfmarkt 147

CS Oost

- 16- Nationaal Archief - Prins Willem-Alexanderhof 5
- 17- Koninklijke Bibliotheek - Prins Willem-Alexanderhof 5
- 18- BZ67-Tijdelijke Tweede Kamer - Bezuidenhoutseweg 67
- 19- Ministerie van LVVN en EZK - Bezuidenhoutseweg 73
- 20- Paleis van Justitie - Prins Clauslaan 60
- 21- Bruggebouwen - Prins Clauslaan 18
- 22- B30 - Wilhelmina van Pruisenweg 52-78

Beatrixkwartier

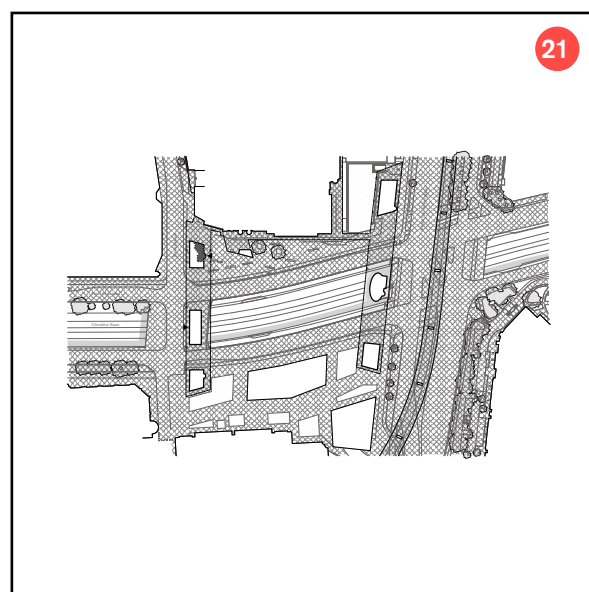
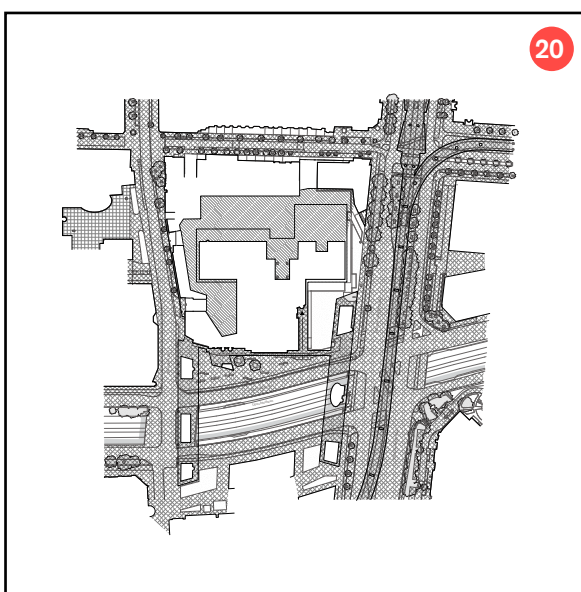
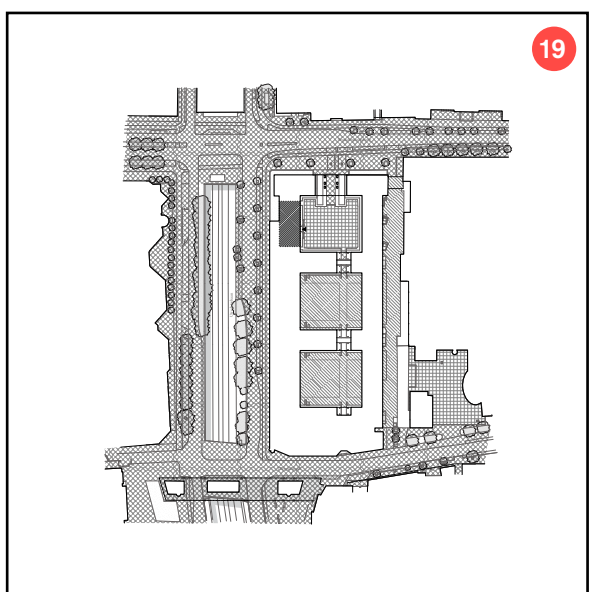
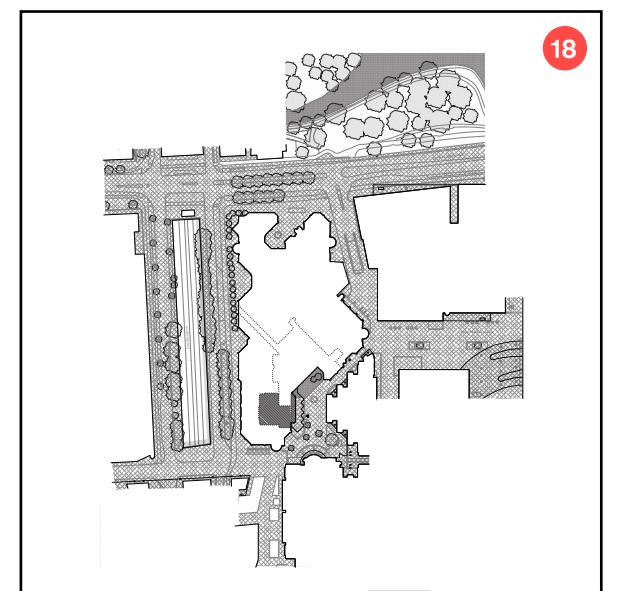
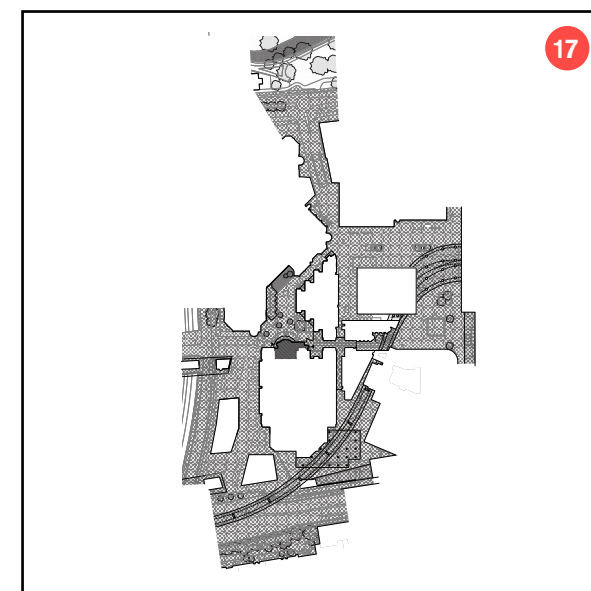
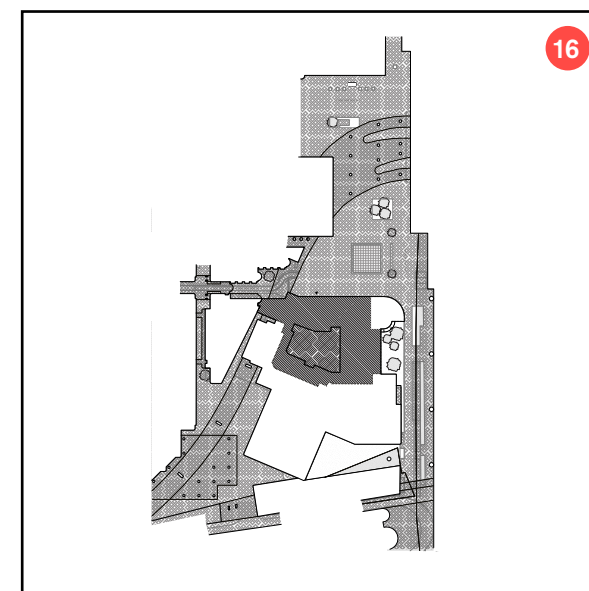
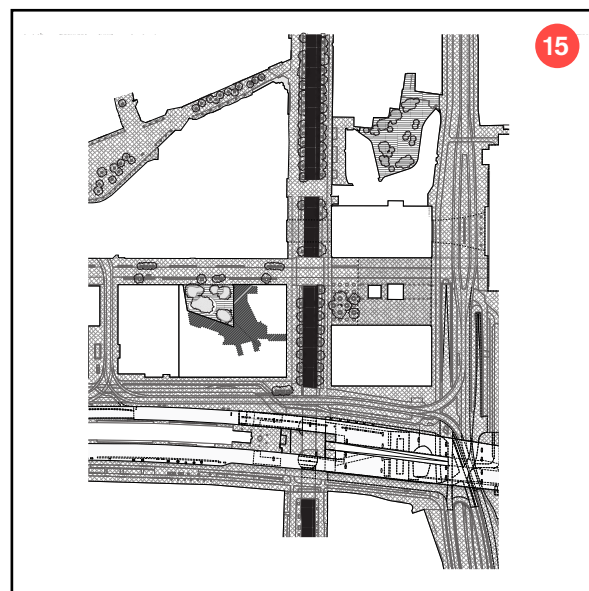
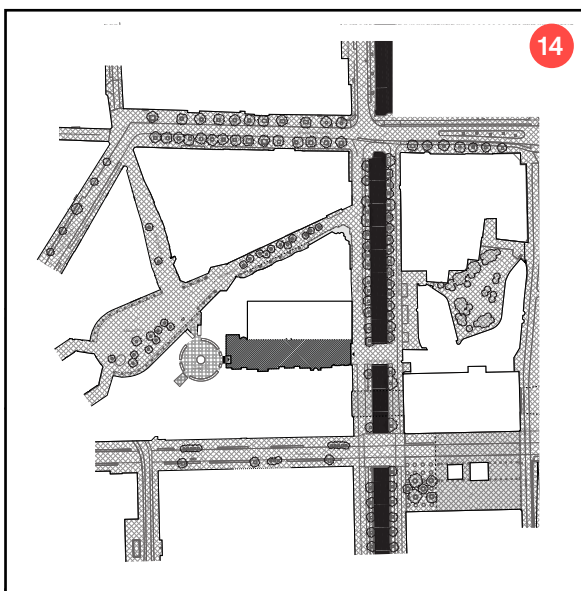
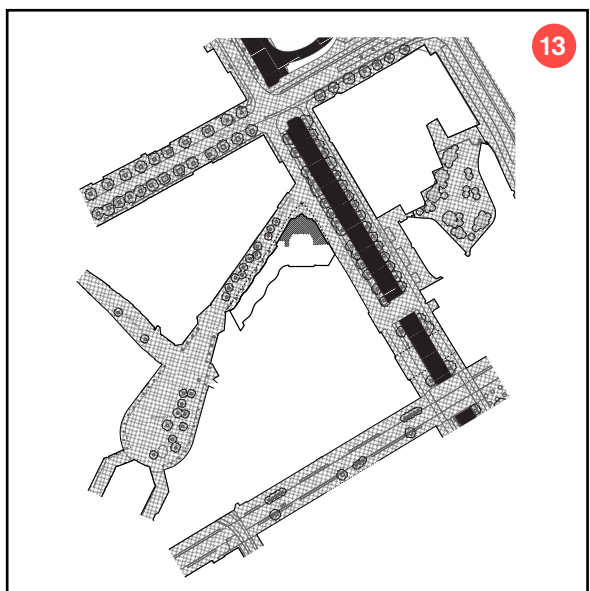
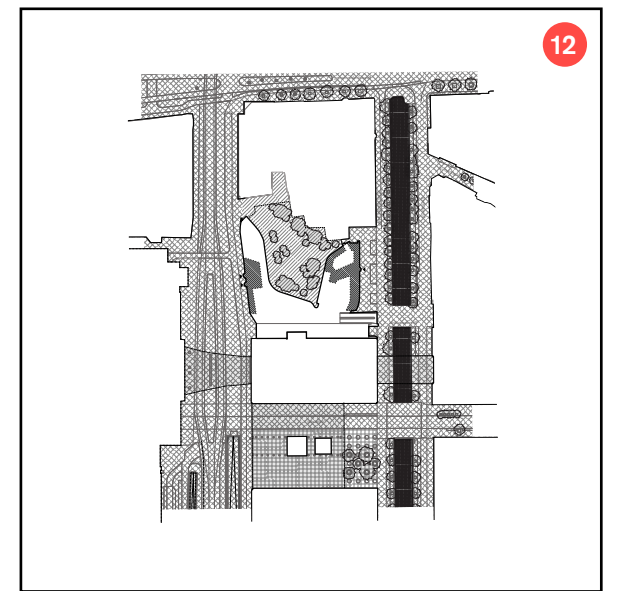
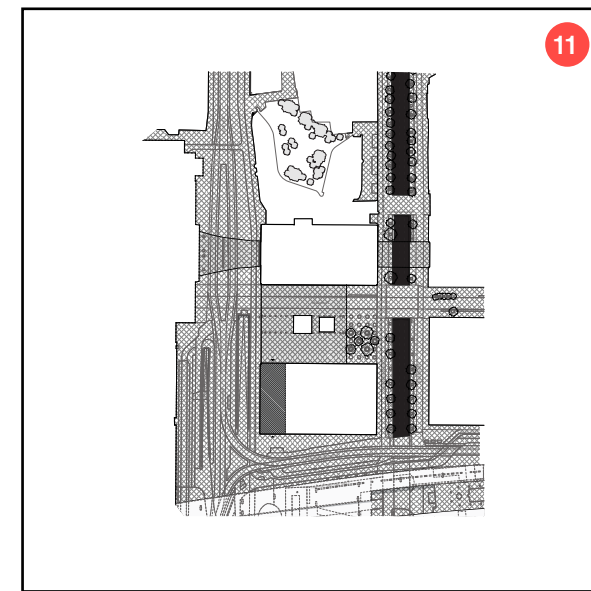
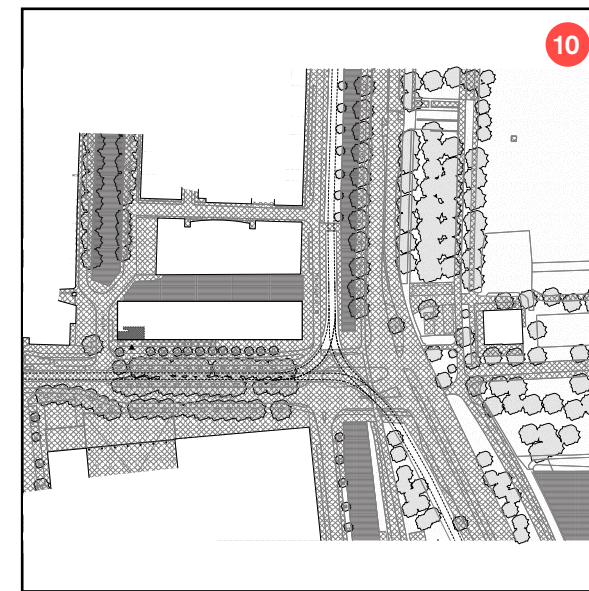
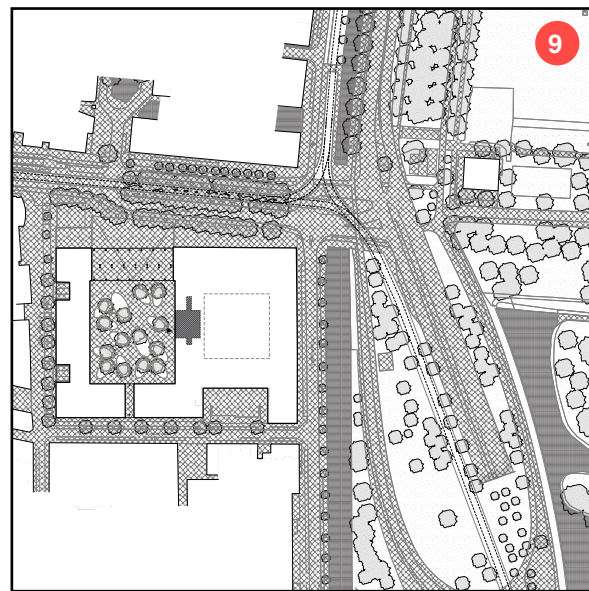
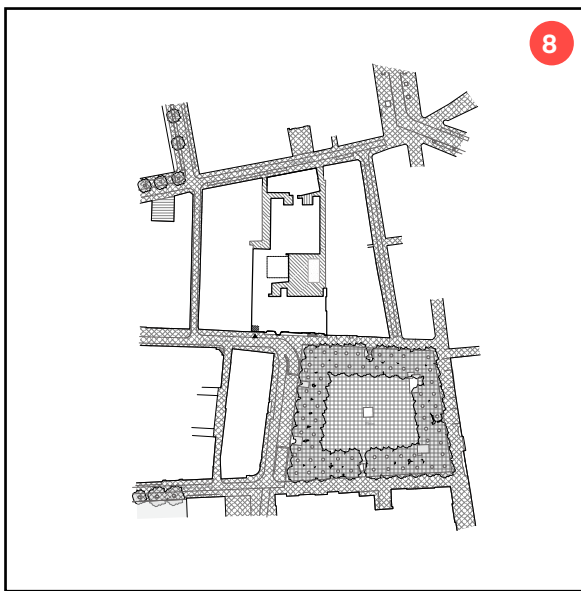
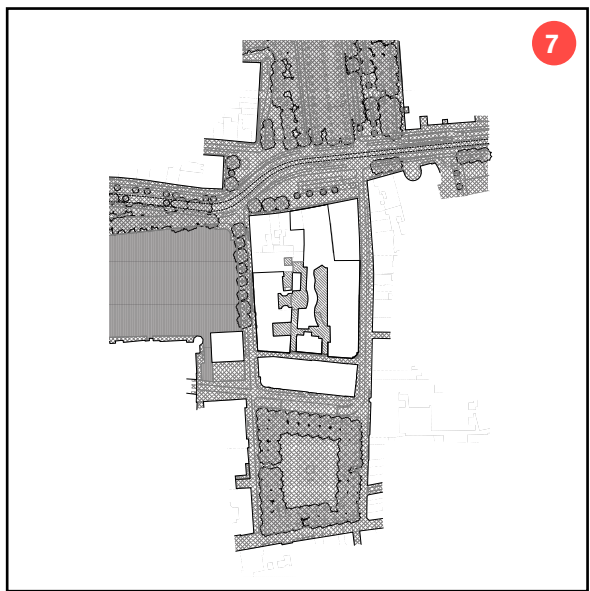
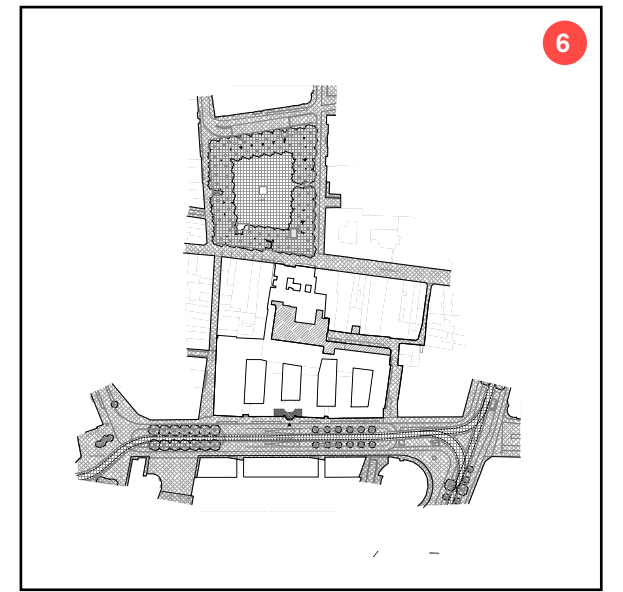
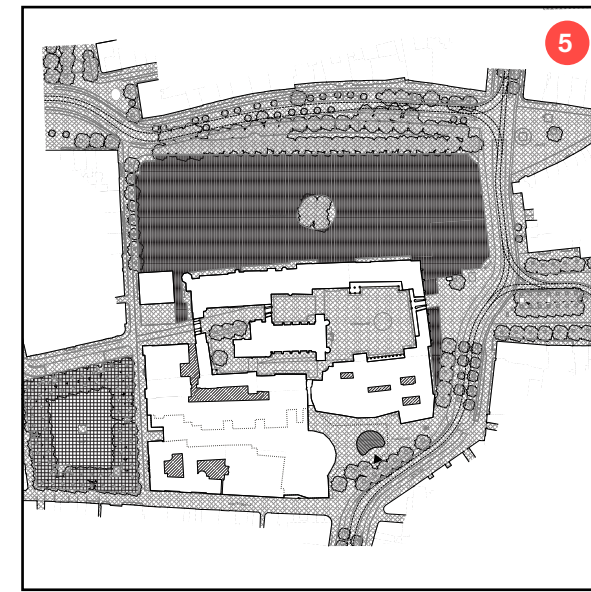
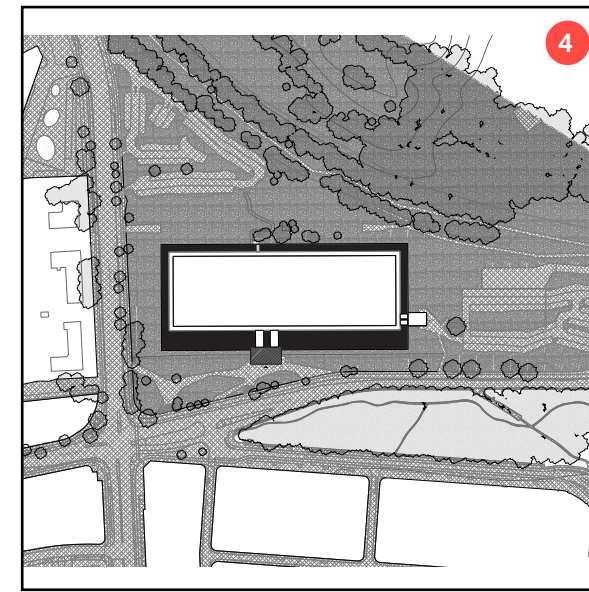
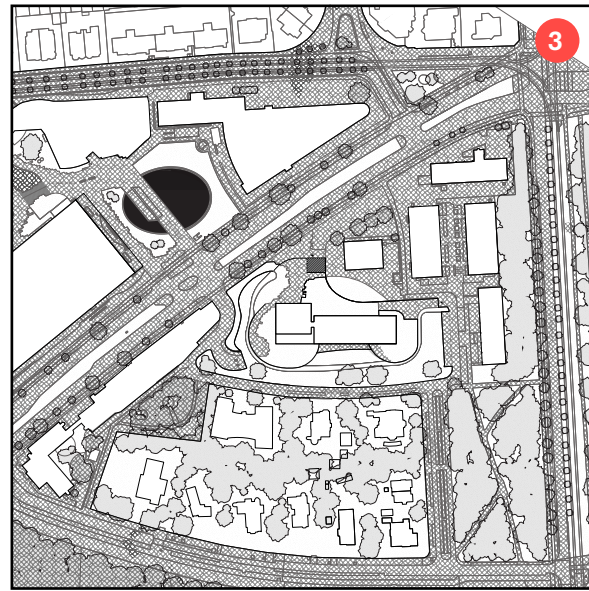
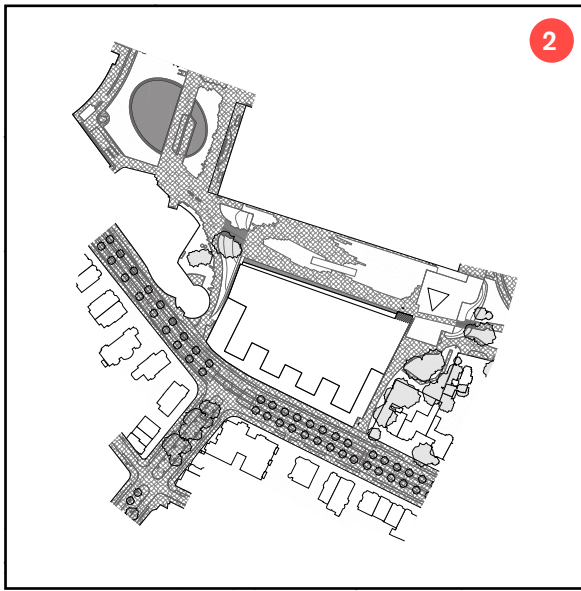
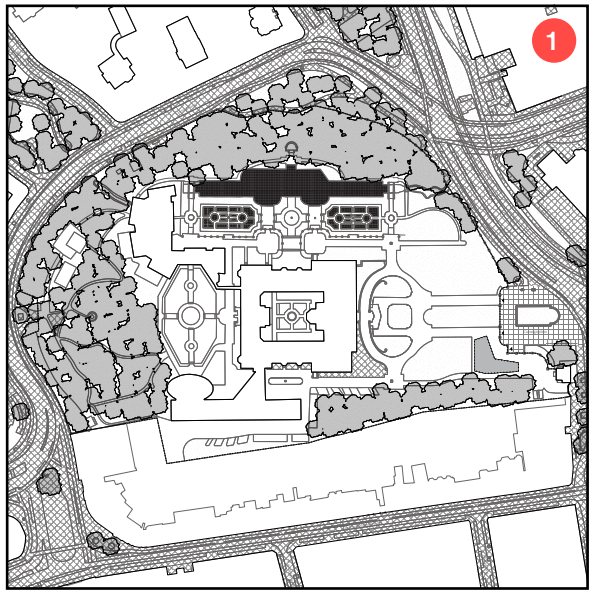
- 23- Juliana van Stolberglaan 1
- 24- Monarch IV - Prinses Beatrixlaan 11
- 25- Groene Toren - Prinses Beatrixlaan 23

Binckhorst

- 26- Universe - Universe Maanplein 32
- 27- Haagse Veste IV - Regulusweg 1
- 28- Grote Beer - Grote Beerstraat 32-34

ENSEMBLE_INTERNATIONALE_ZONE
1:15.000

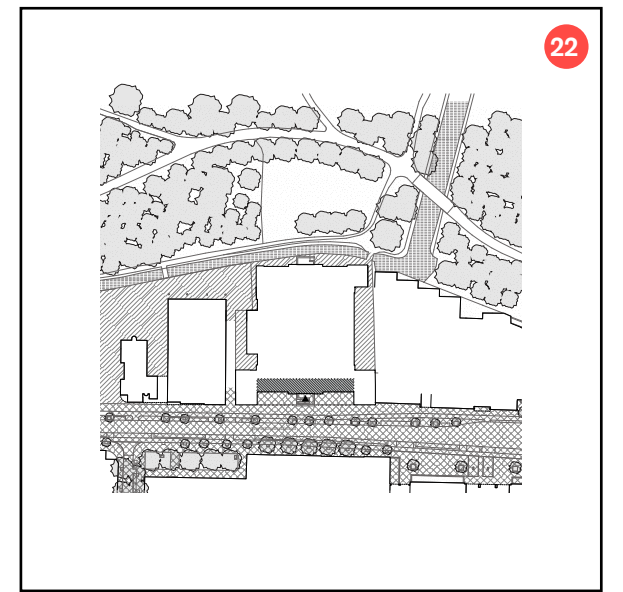

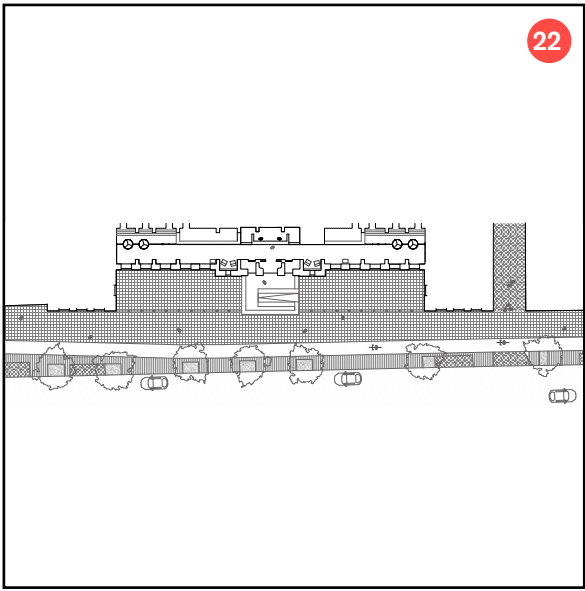
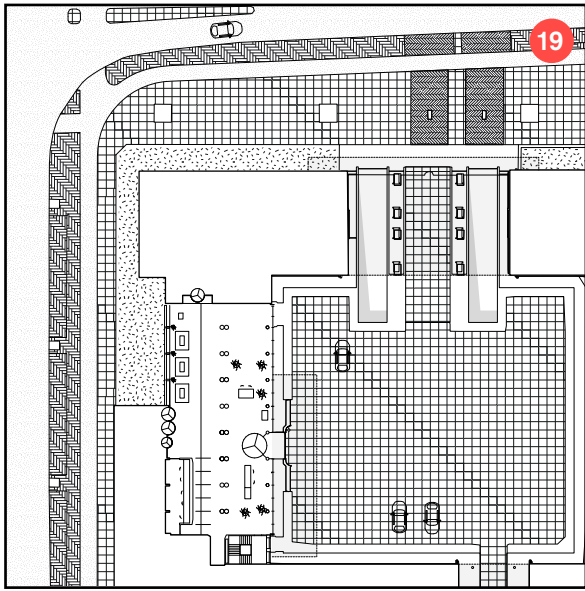
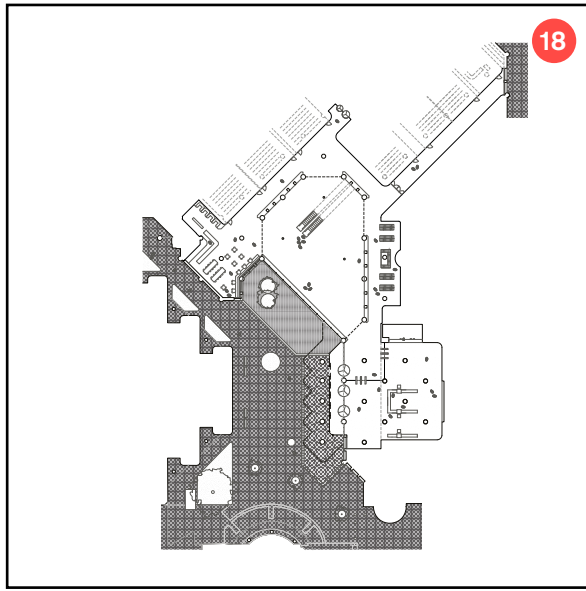
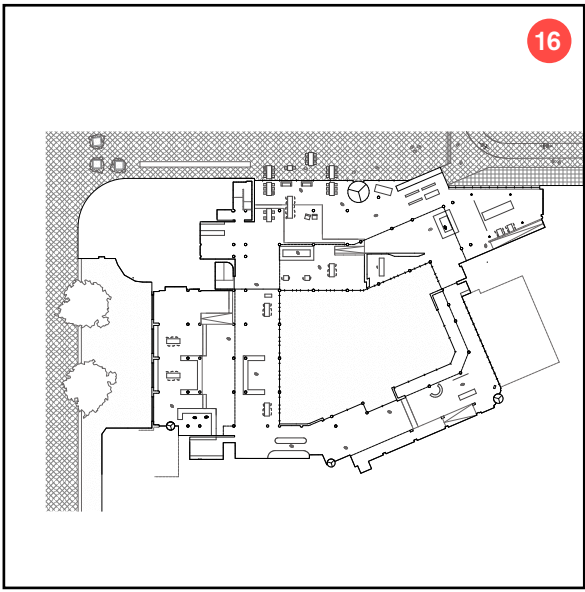
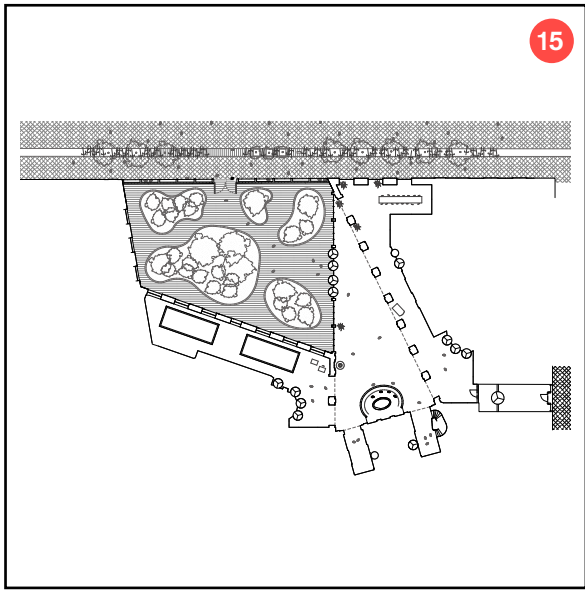
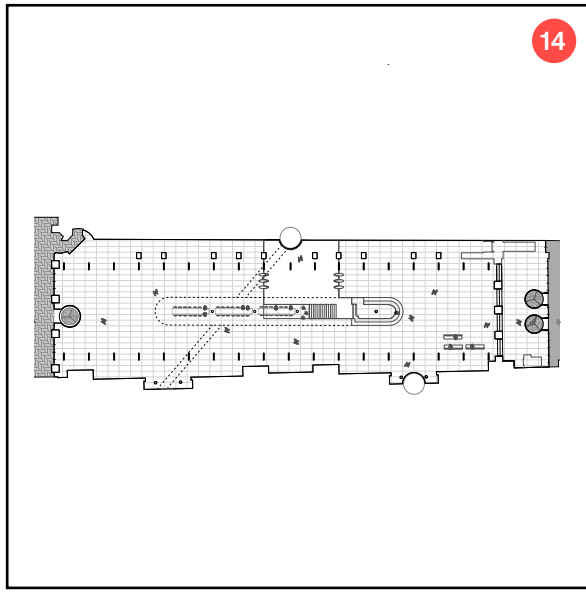
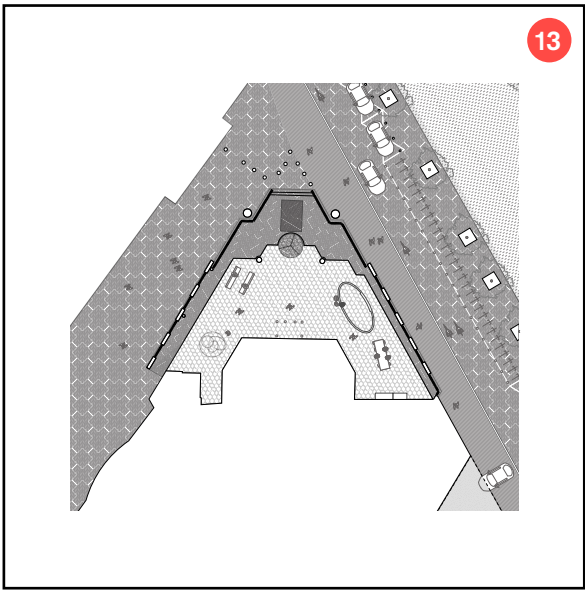
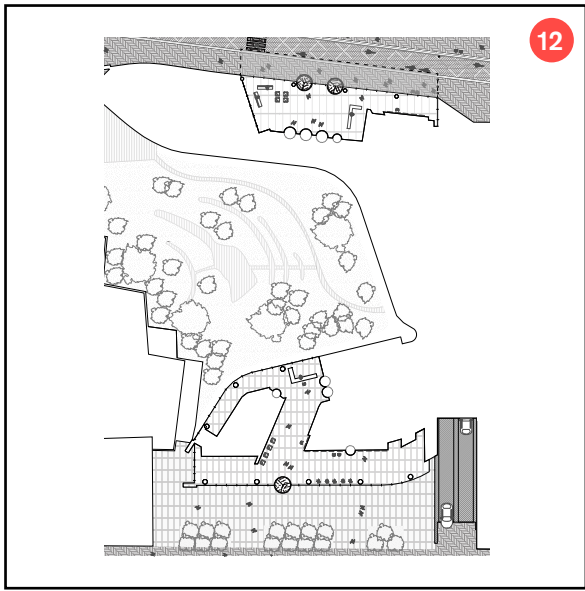
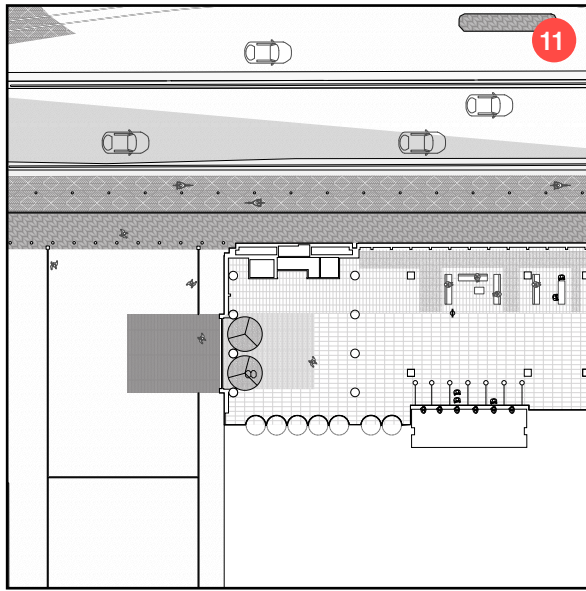
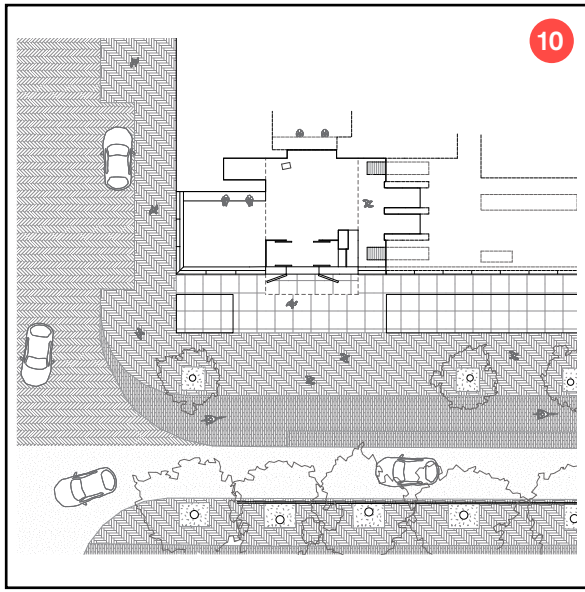
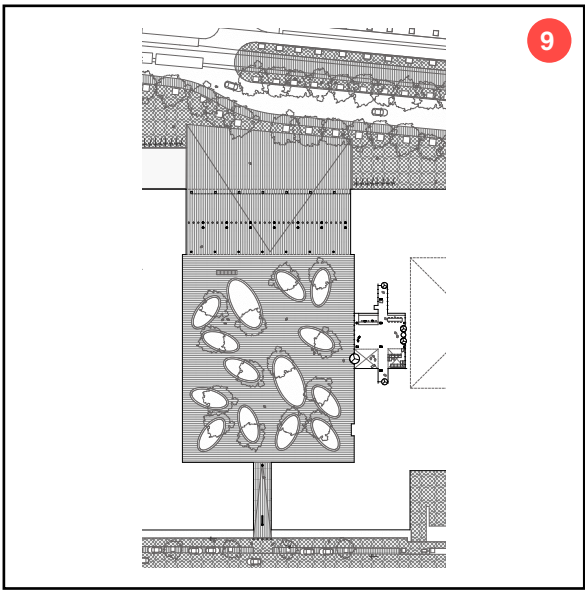
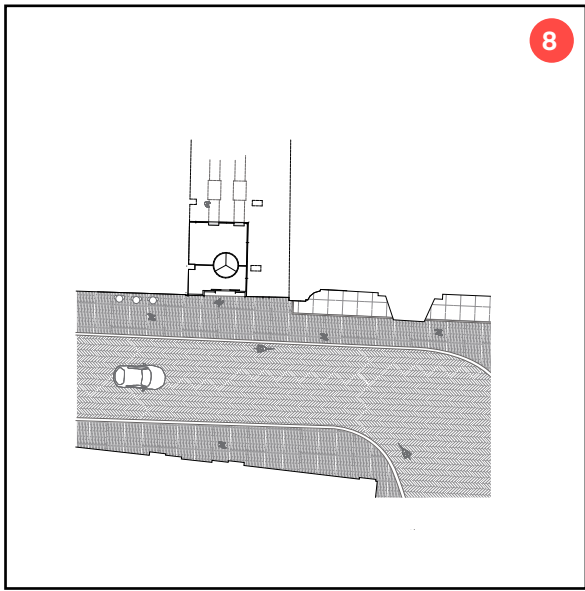
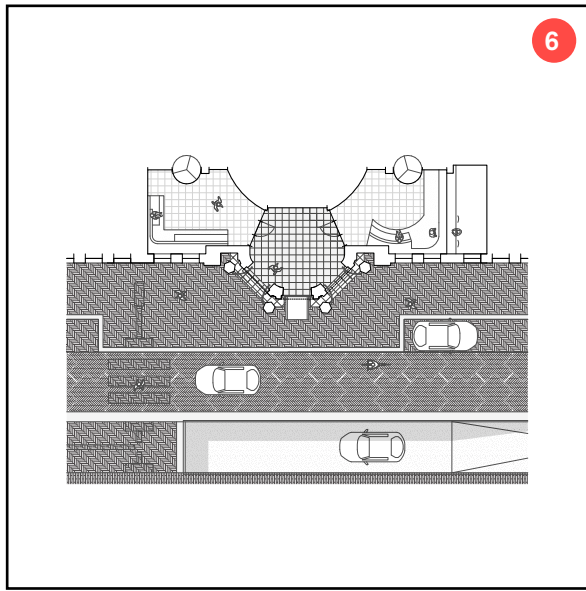

Analysekaarten ensemble

- 1- Vredespaleis
- 2- Europol
- 3- Eurojust
- 4- Internationaal Strafhof
- 5- Binnenhof
- 6- Ministerie van Defensie
- 7- Staalcomplex
- 8- Logement van Amsterdam
- 9- Korte Voorhout 7
- 10- Hoge Raad
- 11- Rijnstraat 8

- 12- Hoftoren
- 13- Zurichtoren
- 14- De Resident, Helicon & Castalia
- 15- Turfmarkt 147
- 16- Nationaal Archief
- 17- Koninklijke Bibliotheek
- 18- Bezuidenhoutseweg 67
- 19- Bezuidenhoutseweg 73
- 20- Paleis van Justitie
- 21- Bruggebouwen
- 22- Bezuidenhoutseweg 30

Analysekaarten entreegebied

- 6- Ministerie van Defensie
- 8- Logement van Amsterdam
- 9- Korte Voorhout 7
- 10- Hoge Raad
- 11- Rijnstraat 8
- 12- Hoftoren
- 13- Zurichtoren

- 14- De Resident, Helicon & Castalia
- 15- Turfmarkt 147
- 16- Nationaal Archief
- 18- Bezuidenhoutseweg 67
- 19- Bezuidenhoutseweg 73
- 22- Bezuidenhoutseweg 30

Eisenhowerlaan, Den Haag, 2025
foto: Jelle Hettema

Internationale Zone_Deel 1

- 1 Europol
- 2 Voormalig Joegoslavië Tribunaal
- 3 Eurojust
- 4 World Forum
- 5 Catshuis
- 6 Vredespaleis

- context
- contouren context
- bomen(laan)
- Rijksgebouw
- Rijksgebouw Atlas
- ▨ overige Rijksgebouwen
- ▤ oppervlaktewater
- ▦ bosachtig landschap
- ▧ tuin/park
- ▨ duinlandschap
- ▩ gras/groene vlakte
- onderlinge verbinding

2_Positie in het weefsel

ENSEMBLE_INTERNATIONALE ZONE
1:4.000

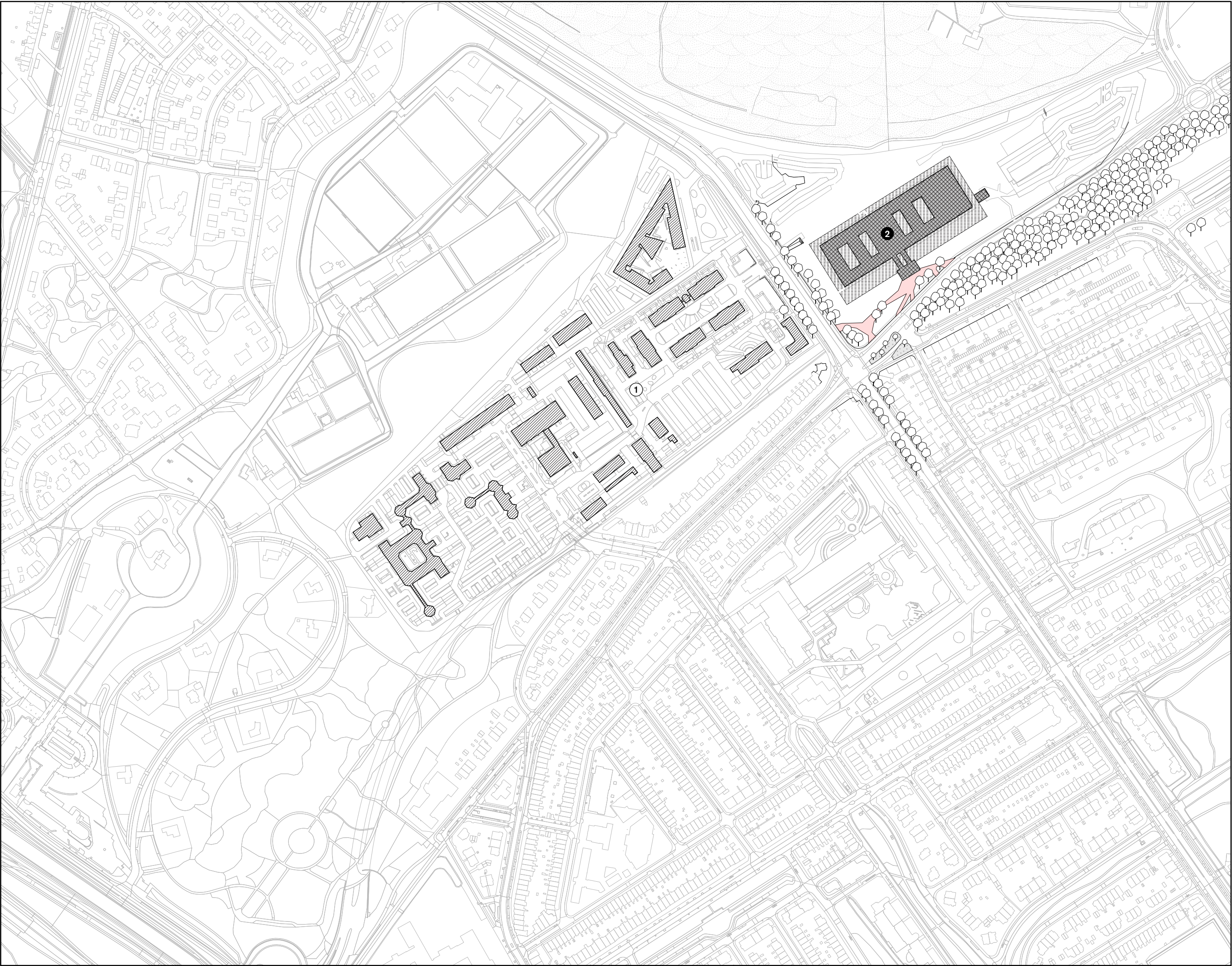
Internationale Zone_Deel 2

- ① Frederikkazerne
- ② Internationaal Strafhof

- context
- contouren context
- bomen(laan)
- Rijksgebouw
- Rijksgebouw Atlas
- ▨ overige Rijksgebouwen
- ▤ oppervlaktewater
- ▥ bosachtig landschap
- ▦ tuin/park
- ▧ duinlandschap
- ▨ gras/groene vlakte
- ▩ onderlinge verbinding

2_Positie in het weefsel

LIGGING IN DE STAD_INTERNATIONALE ZONE
1:4.000

1. Vredespaleis

Carnegieplein 2, Den Haag
1913
58715 m²
46305 m²12410 m²onbekendtoeren 80 mLouis Marie
CordonnierThomas Hayton MawsonPermanent Hof
van Arbitrage, het Internationaal Gerechtshof van
de Verenigde Naties en de Haagse Academie voor
Internationaal Recht

- definiërende
straatwanden
-

permeabele
straatwanden
- contouren
Rijksgebouw
- contouren context
- ⊗

publieke buitenruimte
- ▤

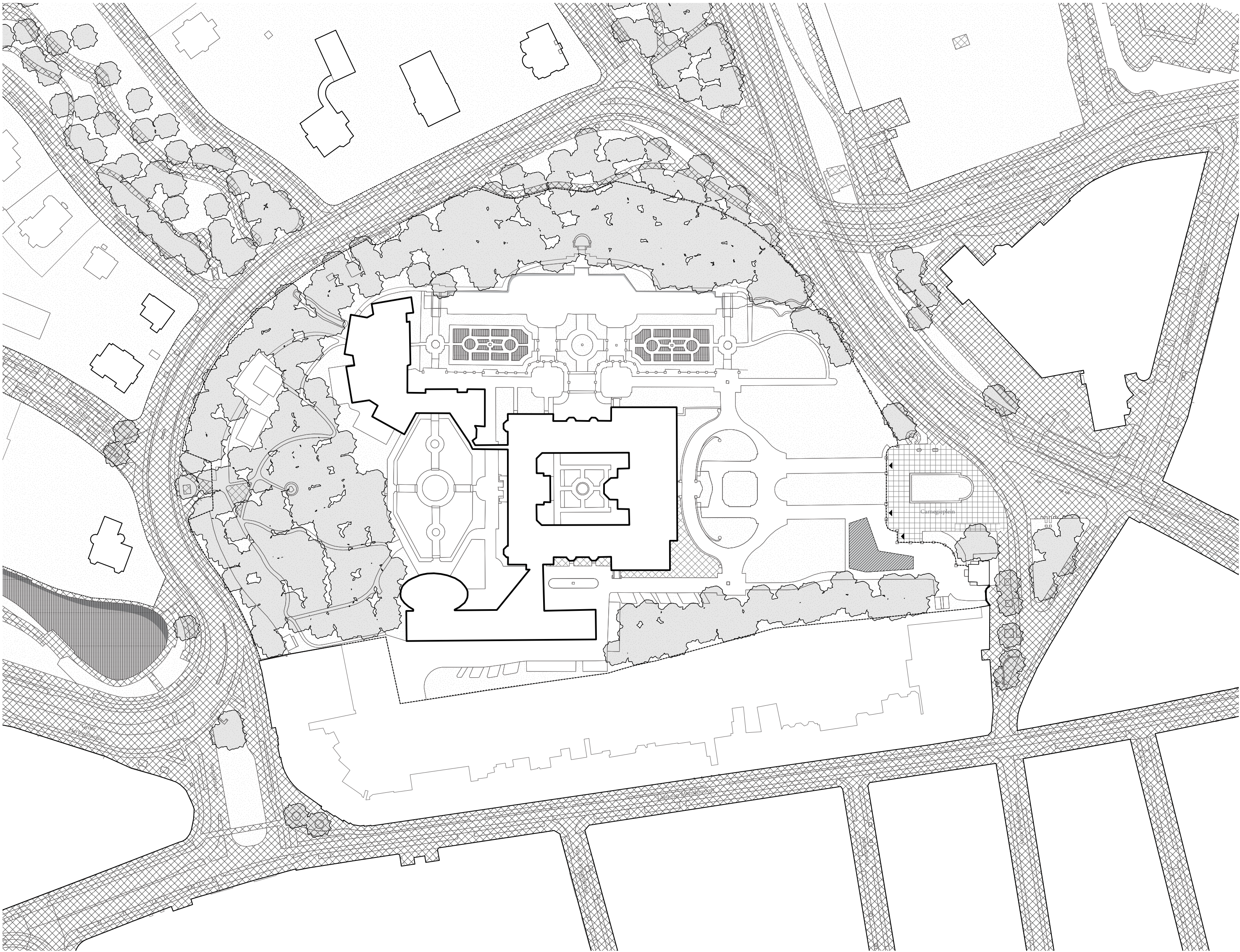
oppervlaktewater
- ▨

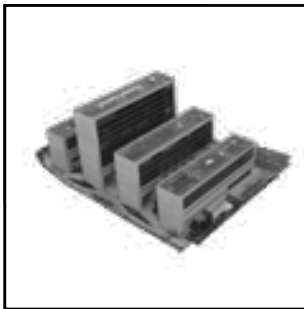
entreehal
- overdekte openbare
ruimte
- ▲

aanduiding entree
- bomen

Ensemble

POSITIE IN HET WEEFSEL_VREDESPALEIS
1:1500

2. Europol

ADRES
Eisenhowerlaan 73, Den Haag

OPLEVERING
2009

PERCEEL
17038 m²

VLOEROPPERVLAKTE
ca. 32.000 m² bvo

HOOGTE
50 m

ARCHITECT(EN)
Quist Wintermans Architecten

TUINARCHITECT(EN)
DS Landschapsarchitecten

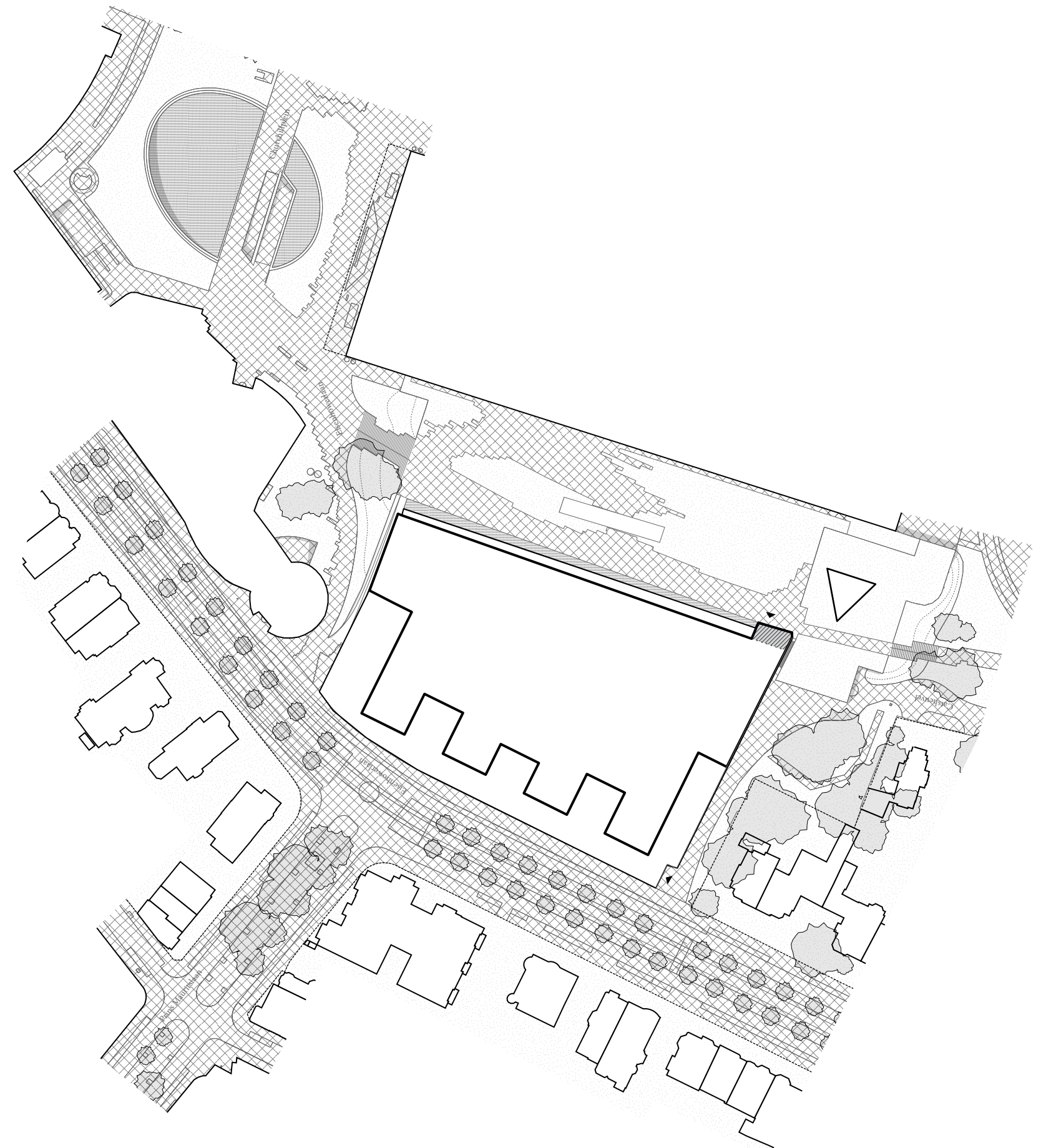
FUNCTIE
Kantoor

GEbruikers
Europol

— definiërende straatwanden	▨ publieke buitenruimte
permeabele straatwanden	▩ oppervlaktewater
— contouren Rijksgebouw	▨ entreehal
— contouren context	▩ overdekte openbare ruimte
	▲ aanduiding entree
	● bomen

Ensemble

POSITIE IN HET WEEFSEL_EUROPOL
1:1500

3. Eurojust

ADRES
Johan de Wittlaan 9, Den Haag

OPLEVERING
2017
PERCEEL
12213 m²

WAARVAN BUITENRUIMTE
ca. 6000 m²

BEBOUWD OPPERVLAKTE
ca. 6000 m²

VLOEROPPERVLAKTE
ca. 18500 m² bvo

HOOGTE
55 m

ARCHITECT(EN)
Mecanoo

LANDSCHAPSARCHITECT(EN)
DS Landschapsarchitecten

FUNCTIE
Kantoor

GEbruikers
Eurojust

- definiërende straatwanden
-

permeabele straatwanden
- contouren Rijksgebouw
- contouren context
- ⊗

publieke buitenruimte
- ▨

oppervlaktewater
- ▨

entreehal
- ▨

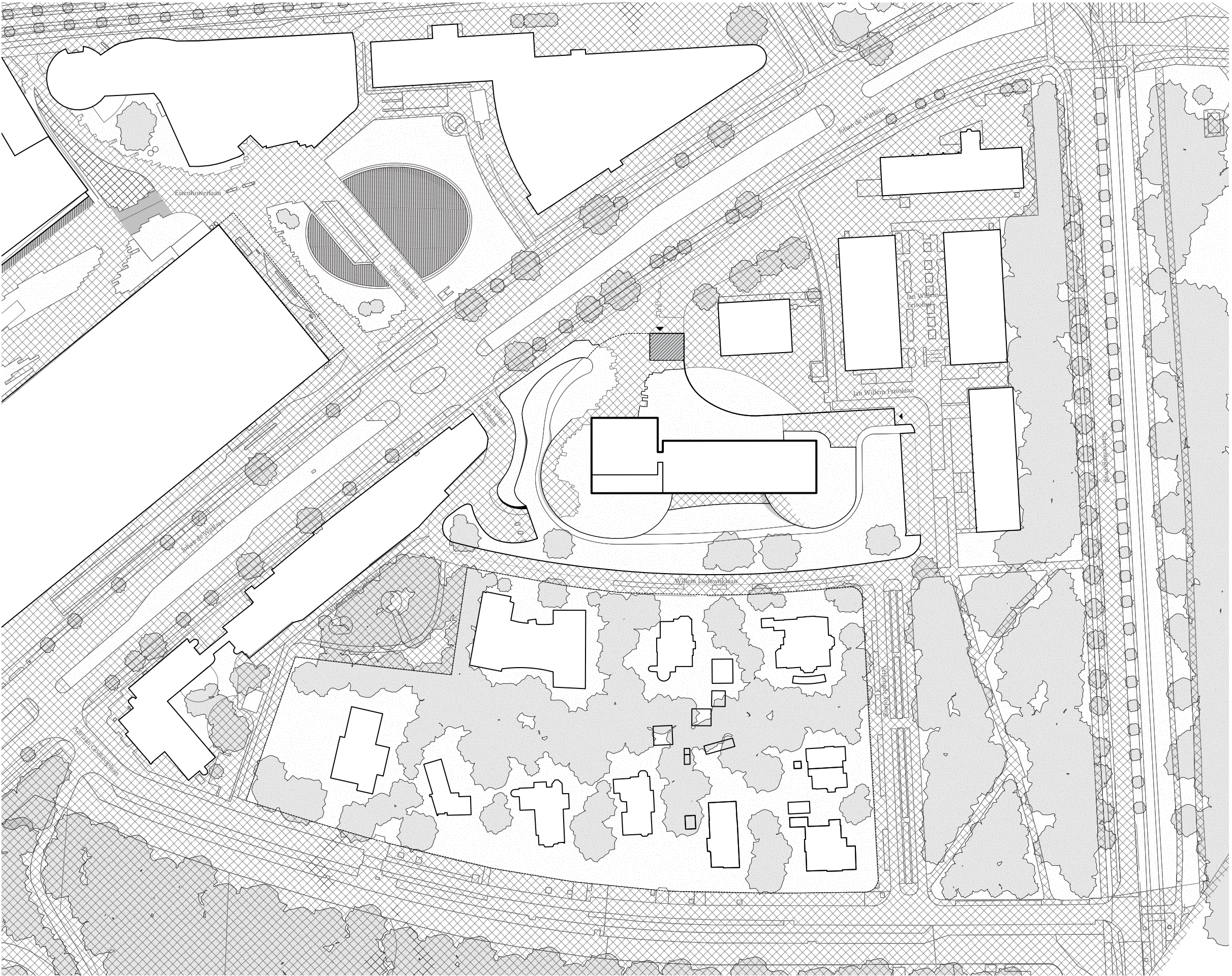
overdekte openbare ruimte
- ▲

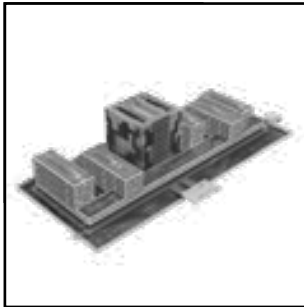
aanduiding entree
- bomen

Ensemble

POSITIE IN HET WEEFSEL_EUROJUST

1:1500

4. Internationaal Strafhof

ADRES
Oude Waalsdorperweg 10, Den Haag

OPLEVERING
2016

PERCEEL
72582 m²

WAARVAN BUITENRUIMTE
ca. 53600 m²

BEBOUWD OPPERVLAKTE
ca. 19000 m²

VLOEROPPERSVLAKTE
ca. 54.600 m² bvo

HOOGTE
50 m

ARCHITECT(EN)
Schmidt Hammer Lassen

FUNCTIE
Kantoor, rechtbank

GEBRUIKERS
Internationaal Strafhof

- definiërende straatwanden
-

permeabele straatwanden
- contouren Rijksgebouw
- contouren context
- ⊗

publieke buitenruimte
- ▨

oppervlaktewater
- ▩

entreehal
- overdekte openbare ruimte
- ▲

aanduiding entree
- bomen

Ensemble

POSITIE IN HET WEEFSEL_INTERNATIONAAL STRAFHOF

1:1500

